

BERNARD ANISZEWSKI

* 12 VII 1905, Piskarki
† 30 IV 1990, Lidzbark Warmiński¹

Ze starannie wypełnionej piórem wiecznym i niebieskim atramentem 26 marca 1947 roku „Karty personalnej”, odpowiednika dzisiejszego kwestionariusza osobowego, przechowywanego w zasobach archiwalnych Liceum Ogólnokształcącego im. Jana III Sobieskiego w Szczytnie wynika, że Bernard Aniszewski urodził się w środę 12 lipca 1905 roku w starej kociewskiej wsi Piskarki, a więc na ziemiach polskich pod zaborem pruskim (niem. Piskarken). Była to miejscowość położona w powiecie świeckim, województwo pomorskie, obecnie – kujawsko-pomorskie, powiat świecki, gmina Jezewo. Jego ojcem był Franciszek Aniszewski, a matką Marta, z d. Przybylska.

Do 1 września 1939 roku Bernard Aniszewski mieszkał w Gnieźnie. Podczas okupacji przebywał początkowo w gnieźnieńskim obozie koncentracyjnym, następnie na terytorium Austrii i Niemiec (m.in. Dachau², Gusen, Mauthausen, Rot an der Rot). Po przyjeździe do Szczytna otrzymał kwaterę przy ulicy Bolesława Bieruta 2, obecnie – Władysława Sikorskiego. Narodowość – polska. W linijce „Stosunek do służby wojskowej” zapisał: pospolite ruszenie. Ukończył najpierw Państwowe Seminarium Nauczycielskie, następnie Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Jako zawód, podał: „nauczyciel przy Liceum Pedagogicznym” z VII grupą uposażenia zasadniczego. Funkcja: „wychowawca internatu”. Bernard Aniszewski był żonaty z Anną Marią Prangelówną, ur. 16 VIII 1910 roku³. Miał z nią siedmioro dzieci: Zdzisława (24 IV 1933 – 30 IV 1945)⁴, Irenę (ur. 16 III 1935), Bogusława (ur. 8 VII 1936), Krystynę (ur. 13 IV 1940), Barbarę (ur. 17 VIII 1941), Urszulę (ur. 10 X 1942) i Łucję (ur. 13 III 1945).

Przed 1939 rokiem Bernard Aniszewski należał np. do organizacji społecznej Kółko Rolnicze Polski Biały Krzyż, a po wojnie – do „P.C.K., Towarzystwo Burs i

¹ Dziękuję pani Wiesławie Olkowskiej za pomoc w ustaleniu dat śmierci i miejsca pochówku Anny, Bernarda i Zdzisława Aniszewskich.

² W Bazie Danych Ocalałych i Ofiar Holocaustu (Holocaust Survivors and Victims Database) obozu w Dachau zachowały się dokumenty związane z pobytem w nim Bernarda Aniszewskiego. Zob. https://www.ushmm-org.translate.goog/online/hsv/person_advance_search.php?sourceid=20803&sort=name_primary_sort&MaxPageDocs=25&start_doc=2326&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc oraz https://www.ushmm.org/online/hsv/person_view.php?PersonId=2664492 (10 I 2024).

³ Anna Maria Aniszewska zmarła 6 czerwca 2001 roku i została pochowana we wspólnej mogile z mężem i synem na cmentarzu komunalnym w Lidzbarku Warmińskim (sektor D1, rząd 2, numer grobu 8)

⁴ Informacja o zmarłym dziecku nie znajduje się w kwestionariuszu osobowym Bernarda Aniszewskiego. Symboliczna mogiła pierwotnego syna Zdzisława znajduje się w grobowcu rodzinnym na cmentarzu komunalnym w Lidzbarku Warmińskim (sektor D1, rząd 2, numer grobu 8).

Stypendjów”. W linijce dotyczącej osobistego doznania represji ze strony okupanta podał: „Umieszczenie w obozie koncentracyjnym, wywiezienie do Niemiec”, a w stosunku do rodziny: „Wywóz rodziny do Rzeszy”. Wszyscy jednak szczęśliwie powrócili z Niemiec, o czym świadczy zapis w tymże kwestionariuszu w pozycji 19., gdzie Bernard Aniszewski wskazał, że na jego utrzymaniu pozostaje żona i sześcioro dzieci. W razie potrzeby referencji o Bernardzie Aniszewskim mieli udzielić Bolesław Wytrązek⁵, pierwszy dyrektor Liceum Pedagogicznego w Morągu i Mrągowie, oraz Józef Gawroński⁶, kierownik szkoły w Gnieźnie.

W zasobach archiwalnych Liceum Ogólnokształcącego im. Jana III Sobieskiego w Szczytnie zachował się ręcznie sporządzony odpis dyplomu ukończenia studiów wyższych. Oto odwzorowanie jego treści:

Odpis⁷

Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej

Dyplom
nauczyciela umysłowo upośledzonych

Pan Aniszewski Bernard

urodzony dn. 12 lipca 1905 r. w Piskarkach
powiatu świeckiego wyznania rzym.kat.
był słuchaczem Instytutu Pedagogiki Specjalnej w Warszawie
w ciągu roku szkolnego 1933/34 i złożył przed Komisją Egza-
minacyjną egzamin z wynikiem następującym:

1.	Z pracy piśmiennej	bardzo dobrze
2.	Z psychologii pedagogicznej	dobrze
3.	Z psychopatologii dziecka z uwzględnieniem podstaw psychopatologii ogólnej	dobrze
4.	Z metodyki nauczania upośledzonych umysłowo	dobrze
5.	Z podstaw organizacji i dziejów szkolnictwa dla upośledzonych umysłowo	bardzo dobrze
6.	Z lekcji egzaminacyjnych	dobrze
7.	Ze słuchu	dobrze

⁵ Mgr Bolesław Wytrązek urodził się 2 III 1907 r. w Nowym Kraplewie, powiat świecki, zmarł 30 kwietnia 1978 w Olsztynie. Był nauczycielem i organizatorem szkolnictwa na Warmii i Mazurach. Najpierw dyrektorował w Liceum Pedagogicznym w Morągu, następnie w Liceum Pedagogicznym w Mrągowie (1946). Założył również Liceum Pedagogiczne w Giżycku (1950). Od 1954 roku nauczał i pełnił jednocześnie funkcję dyrektora Studium Nauczycielskiego w Olsztynie, które przekształcono później w Wyższą Szkołę Pedagogiczną. Jest pochowany w Olsztynie na cmentarzu komunalnym przy ul. Poprzecznej (sektor 31, rząd 7, nr grobu 11).

⁶ Wiele wskazuje na to, że pochowany w Gnieźnie na cmentarzu parafialnym Józef Gawroński (1908–1970; sektor 1, rząd II, numery grobu 14-15) był właśnie tą osobą, która miała udzielić opinii o Bernardzie Aniszewskim.

⁷ Zachowuję pisownię zgodną ze źródłem – Grzegorz Ojcewicz

8.	Ze śpiewu	bardzo dobrze
9.	Z gimnastyki, gier i zabaw	dobrze
10.	Z rysunku	dobrze
11.	Z rozprawy dyplomowej	dostatecznie

Świadectwo niniejsze uprawnia do
pełnienia obowiązków nauczyciela szkół specjal-
nych dla dzieci umysłowo upośledzonych.

W Warszawie, dnia 15 lutego 1936 roku

Przewodniczący Komisji Egzaminacyjnej
Delegat Ministerstwa WR i OP.
(-) M. Grzegorzewska

Dyrektor Instytutu
(-) Dr M. Grzegorzewska

Pieczęć okrągła szkoły:
Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej
Członkowie Komisji Egzaminacyjnej

Nr 348

(-) Dr Sterling (?)
(-) J. Segal (?)
(-) podpis nieczytelny
(-) podpis nieczytelny
(-) M. Wawrzynowski

Zgodność odpisu z oryginałem stwierdza

(-) podpis nieczytelny

Szczytno, dnia 10/5 1948 r.

W zasobach archiwalnych szczecińskiego LO zachowało się także zaświadczenie
o ukończeniu kursu dla nauczycieli Nauki o Polsce. Poniżej odwzorowanie jego
zawartości:

Odpis

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo Oświaty
Nr. VI D-1385/47

Zaświadczenie

Ministerstwo Oświaty zaświadcza, że Ob. Aniszewski
Bernard brał udział w Centralnym Kursie
Wakacyjnym dla nauczycieli Nauki o Polsce
i świecie współczesnym, który odbył się

w Zakopanem w czasie od 2 sierpnia
do 30 sierpnia 1947 r.

Warszawa, dnia 30 sierpnia 1947 r.

Kierownik Kursu
(-) J. Sieradzki

Dyrektor Departamentu
(-) Ż. Kormanowa⁸
dr Ż. Kormanowa

Wykładowcy
(-) podpis nieczytelny
(-) Z. Zawirski

Zgodność odpisu z oryginałem stwierdza

(-) podpis

Szczytno, dnia 10/5 1948 r.

Przebieg zatrudnienia Bernarda Aniszewskiego w latach 1924–1946

Od	Do	Nazwa instytucji / funkcja
1 IX 1924	30 XI 1935	Publiczna Szkoła Powszechna w Gajewie-Zawoli / nauczyciel
1 XII 1935	31 VIII 1937	Oddziały specjalne Publicznej Szkoły Powszechnej nr 1 w Gnieźnie-Zawoli / nauczyciel
1 IX 1937	15 I 1939	Oddziały specjalne Publicznej Szkoły Powszechnej nr 1 w Gnieźnie-Zawoli / nauczyciel, p.o. kierownik
16 I 1939	1 IX 1939	Publiczna Szkoła Specjalna w Gnieźnie / nauczyciel
25 IX 1945	23 IX 1946	Polska Szkoła Powszechna w Biberach przy Centrali Szkolnictwa Polskiego za Granicą / p.o. kierownik
1 XI 1946	brak danych	Państwowe Liceum Pedagogiczne w Szczytnie / nauczyciel
1 IX 1954	31 VIII 1955	Lidzbarska Szkoła Rolnicza w Lidzbarku Warmińskim / nauczyciel botaniki
1 IX 1954 (?)	? – przed 1970	Liceum Pedagogiczne w Lidzbarku Warmińskim

⁸ Prof. dr Żanna Kormanowa (z domu Zelikman; ur. 14 sierpnia 1900 w Łodzi, zm. 3 sierpnia 1988 w Warszawie). Była żarliwą działaczką komunistyczną, publicystką i historykiem ruchu robotniczego. W latach 1945–1948 pełniła funkcję dyrektora Departamentu Reformy Szkolnictwa i Wychowania Ministerstwa Oświaty Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Następnie poświęciła się karierze naukowej, stając się od 1947 roku pracownikiem badawczym Instytutu Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Odpowiadała za bolszewizację rodzimego szkolnictwa i nauk historycznych w stalinowskiej Polsce w okresie od 1944 do 1956 roku.

Na podstawie zachowanych informacji prasowych można dodać, że ze Szczytna rodzina Aniszewskich przeprowadziła się do Lidzbarka Warmińskiego⁹. Tam w roku szkolnym 1954–1955 Bernard Aniszewski jako nauczyciel dochodzący nauczał botaniki w Lidzbarskiej Szkole Rolniczej¹⁰, a więc najprawdopodobniej był etatowo związany z tamtejszym Liceum Pedagogicznym¹¹, nie dłużej jednak niż do 1970 roku, wtedy bowiem rozwiązano tę placówkę. Dalsze losy zawodowe Bernarda Aniszewskiego nie są mi znane.

Bernard Aniszewski zmarł w poniedziałek 30 kwietnia 1990 roku, przeżywszy prawie 85 lat¹². Został pochowany na cmentarzu komunalnym w Lidzbarku Warmińskim (sektor D1, rząd 2, numer grobu 8).

⁹ Ten trop wskazała pani Wiesława Olkowska, za co jej dziękuję.

¹⁰ Zob. *Lidzbarska Szkoła Rolnicza. Zarys monograficzny 1946–2001*. Oprac. Ryszard Misiun i Apolinary Zapisek. Lidzbark Warmiński: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Szkoły Rolniczej w Lidzbarku Warmińskim; <https://lidzbark-rolnicza.pl/wp-content/uploads/2014/01/monografia-2001.pdf> (13 IX 2026).

¹¹ Zob. (p), *Coraz więcej meldunków o realizację podjętych zobowiązań*. „Życie Olsztyńskie”, 1954, nr 6, s. 4; https://wmbc.olsztyn.pl/Content/15791/Zycie_Olsztynskie_1954_60.pdf (13 IX 2026). W komunikacie podano m.in., że „Nauczyciel Bernard Aniszewski sporządził szereg tablic poglądowych oraz zorganizował drużynę sanitarną”.

¹² Nomen omen, również w poniedziałek 30 IV, ale 1945 roku, zmarł jego pierworodny syn, Zdzisław.

ANEKS FOTOGRAFICZNY

Karta Personalna

1. Nazwisko Aniszewski
2. Imię Bernard
3. Nazwisko panieńskie u rodziców
4. Miejsce urodzenia Piaski, pow. Lwów Data urodzenia 12.7.1905.
 - a) powiat Lwów
 - b) województwo Pomorze
5. Imię ojca Stanisław
6. Imię i nazwisko panieńskie matki Maria Przybyłowa
7. Adres Łódź, ul. Piotra 2
8. Zmiany adresu
9. Narodowość polska
10. Stosunek do służby wojskowej wolontariusz
11. Wykształcenie Państwowe Seminarium Naucz. Powsz. Instytut Pedagog. w Warszawie
12. Zawód nauczyciel przy Liceum Pedagogicznym
13. Funkcja wychowawca internatu Grupa uposaż. VII
14. Zmiana funkcji Grupa uposaż.
15. Stan cywilny ślub
16. Imię i nazwisko panieńskie żony Anna Przybyłowa
17. Data urodzenia żony 16. VIII. 1910
18. Imię i daty urodzenia dzieci

1. Anna 16.3.1935.	4. Barbara 17.8.41.
2. Bogusław 8.7.1936.	5. Urszula 10.10.42.
3. Krystyna 13.4.1940.	6. Lucja 13.3.45.
19. Osoby na utrzymaniu /nazwisko, stosunek, pokrew. wiek /

Żona, wyżej pod nos. 16 i 18.

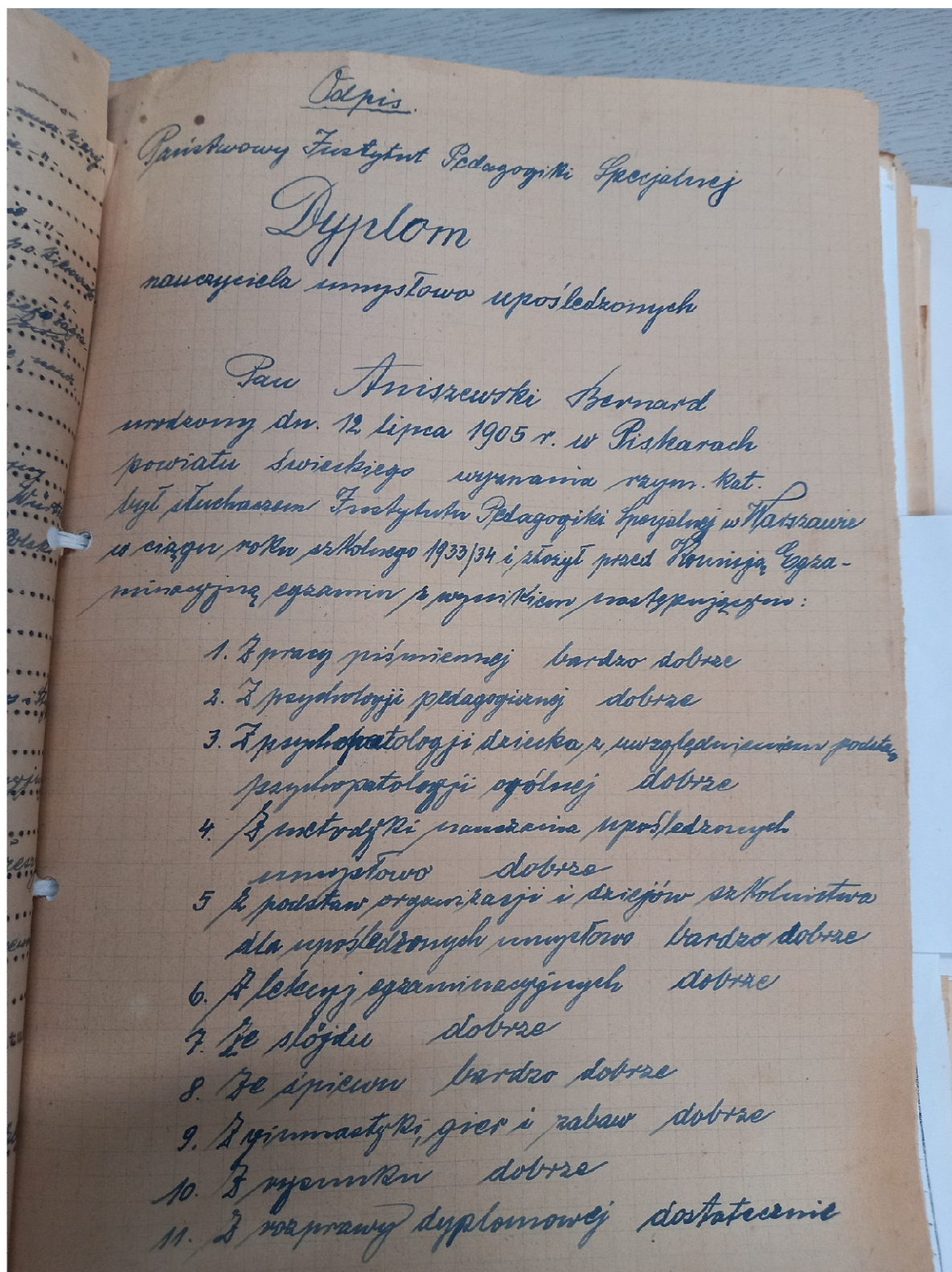
Ryc. 1. Pierwsza strona „Karty personalnej” Bernarda Aniszewskiego

Nazwa instytucji

Przebieg pracy zawodowej:

Od 1. 9. 1924. do 30. 11. 35.
 Od 1. 12. 1935. do 31. 8. 37.
 Od do 15. 1. 1939.
 Od 1. 9. 1939. do 1. 9. 1939.
 Od 16. 1. 1939. do 23. 9. 1946.
 Od 25. 9. 1945. do
 Od do
 Od 1. 11. 1946. do
 Od do
 Miejsce zamieszkania do 1. 9. 1939r.
 Miejsce zamieszkania podczas okupacji
 Budowl. i Giesen (Mantthausen) ...
 przynależność do partii społ. i. org. społ. do 1939r.
 Bratys. Krays i F. B. L.
 przynależność do partii pol. org. społ. podczas okupacji.
 Pseudonim z pracy podziemnej.
 Obecna przynależność do partii i. org. społ.
 P. B. K. Towarzystwo ...
 Doznane represje ze strony okupanta.
 wywiezienie do Niemiec ...
 Represje okupanta w stosunku do rodziny.
 wywiezienie rodziny ...
 Referencje o mnie udziela /nazwisko i adres, ...
 w Krakowie, Józef Gawronski, kier. szkoły w Gracovie ...
 Wiarygodność powyższych danych potwierdzam moją odpowiedzialnością ...
 Skazytano, dnia 26. 3. 1947.

Ryc. 2. Druga strona „Karty personalnej” Bernarda Aniszewskiego

Ryc. 3. Pierwsza strona odręcznego odpisu dyplomu ukończenia Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej przez Bernarda Aniszewskiego

Świadectwo niniejsze uprawnia
 do odbycia obowiązków nauczyciela szkół specy-
 jalnych dla dzieci umysłowo upośledzonych
 w Warszawie, dnia 15 lutego 1936 r.

Przewodniczący Komisji Egzaminacyjnej
 Delegat Ministerstwa W.R. i O.P. 1-1 Dr. M. Agrestowski
 1-1 M. Agrestowski

Ciężki obowiązek
 Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej
 Członkowie Komisji Egzaminacyjnej

Nr 348. 1-1 Dr. Hertling
 1-1 J. Legat
 1-1 podpis nieczytelny
 1-1 - - - -
 1-1 M. Wawrzynowski

Podpisem i oryginalnem stwierdza
 Celko
 Warszawa, dnia 10/5. 1948 r.

Ryc. 4. Druga strona odręcznego odpisu dyplomu ukończenia
 Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej przez Bernarda Aniszewskiego

Adpis.

Republika Polska
Ministerstwo Oświaty
Nr. 112-1385/47.

Zaświadczenie

Ministerstwo Oświaty zaświadcza, że B. Aniszewski
Bernard brał udział w Centralnym Kursie
Wakacyjnym dla nauczycieli Nauki o Polsce
i świecie współczesnym, który odbył się
w Zakopanem w czasie od 2 sierpnia
do 30 sierpnia 1947 r.

Zakopane, dnia 30 sierpnia 1947 r.

Kierownik Kursu
1-1 J. Lisowski

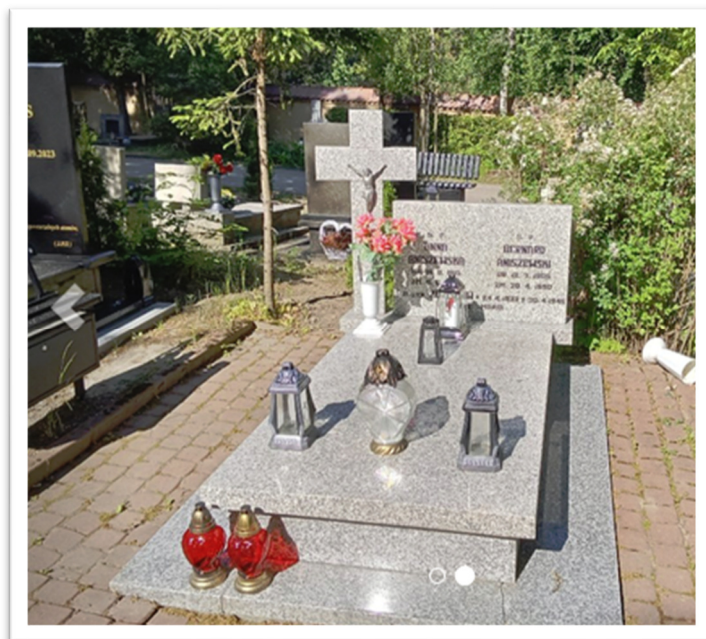
Dyrektor Departamentu
H. L. Romanowa
ds. L. Romanowa

Wyśtadowcy:
1-1 podpis inspektor
1-1 L. Gawirski

Przebieg ulpian z oryginalnymi skrzynkami
Zakopane, dnia 10/5. 1948 r. C. Korzo

Ryc. 5. Ręczny odpis zaświadczenia o ukończeniu przez Bernarda Aniszewskiego wakacyjnego kursu dla nauczycieli przedmiotu „Nauka o Polsce i świecie współczesnym”

MIEJSCE SPOCZYNKU

Ryc. 6. Mogiła Anny, Bernarda i Zdzisława Aniszewskich
na cmentarzu komunalnym w Lidzbarku Warmińskim.

Źródło: <https://lidzbark.grobonet.com/grobonet/start.php?id=detale&idg=10838&inni=1> (13 IX 2026)

Ryc. 7. Tablica informacyjna na mogile Anny, Bernarda i Zdzisława Aniszewskich
na cmentarzu komunalnym w Lidzbarku Warmińskim.

Źródło: <https://lidzbark.grobonet.com/grobonet/start.php?id=detale&idg=10838&inni=1> (13 IX 2026)

*Archiwalny materiał kadrowy LO zeskanowały Irena Dobryłko i Anna Tobolewska
Biogram napisał i całość opracował dr hab. Grzegorz Ojcewicz*